

جامعه‌شناسی انحرافات

دکتر حبیب احمدی

تهران

۱۳۸۴

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

احمدی، حبیب، ۱۳۳۲ -
 جامعه‌شناسی انحرافات / حبیب احمدی. — تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم
 انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۸۴.
 ۵د، ۲۹۷ ص. — (سمت ۵: ۸۸۹: جامعه‌شناسی؛ ۴۸)
 بها: ۱۵۵۰۰ ریال.
 ISBN 964-459-937-3
 Habib Ahmadi. Sociology of Deviance.
 پشت جلد به انگلیسی:
 فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 واژه‌نامه.
 کتابنامه: ص. ۱۸۵-۲۹۵.
 ۱. انحراف اجتماعی. ۲. مسائل اجتماعی. ۳. بزه‌کاران و مجرمین. الف. سازمان
 مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت). ب. عنوان.
 ۲ ج ۳ الف / HMA۱۱
 ۳۰۲/۵۴۲
 کتابخانه ملی ایران
 ۸۴۰۴۷۷۵م

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

جامعه‌شناسی انحرافات

دکتر حبیب احمدی

چاپ اول: بهار ۱۳۸۴

تعداد: ۳۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت ۱۵۵۰۰ ریال. در این قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل
 توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

آدرس ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،
 رو بروی پمپ گاز، کدپستی ۱۴۶۳۱۶، تلفن ۴۲۴۶۲۵۰-۲.

www.sanli.ac.ir

info@sanli.ac.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و جز اینها برای «سمت» محفوظ
 است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مباحث و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآورهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته علوم اجتماعی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی درس جامعه شناسی انحرافات به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. همچنین این کتاب می تواند مورد استفاده دانشجویان رشته های جرم شناسی، روان شناسی و علوم تربیتی نیز قرار گیرد. امید می رود که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: کلیات
۴	۱-۱ انحراف چیست؟
۷	۱-۲ بزهکاری
۱۰	۱-۳ جرم
۱۱	۱-۴ تعریف جامعه‌شناسی انحرافات
۱۴	۱-۵ قلمرو جامعه‌شناسی انحرافات
۱۷	۱-۶ پیشینه جامعه‌شناسی انحرافات
۲۰	۱-۷ خلاصه فصل
۲۱	۱-۸ سؤالات فصل
۲۲	فصل دوم: نظریه‌های زیست‌شناختی و روان‌شناختی انحراف
۲۳	۲-۱ تبیین‌های زیست‌شناختی
۲۴	۲-۱-۱ تبیین‌های زیست‌شناختی اولیه
۲۶	۲-۱-۲ تبیین‌های زیست‌شناختی جدید
۳۲	۲-۲ تبیین‌های روان‌شناختی
۳۲	۲-۲-۱ شخصیت و انحراف
۳۶	۲-۲-۲ هوش و انحراف
۳۹	۲-۳ خلاصه فصل
۴۰	۲-۴ سؤالات فصل

۴۱	فصل سوم: نظریه‌های جامعه‌شناختی انحراف
۴۳	۳-۱ نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی
۴۴	۳-۱-۱ دورکیم: نظریه آنومی
۵۰	۳-۱-۲ مرتن: نظریه ساخت اجتماعی و آنومی
۵۴	۳-۱-۳ پارسونز: کنش اجتماعی و آنومی
۵۵	۳-۱-۴ پارک و برگس: نظریه بوم‌شناختی
۵۹	۳-۲ نظریه‌های تضاد
۵۹	۳-۲-۱ مارکسیسم
۶۲	۳-۲-۲ نو مارکسیسم
۷۲	۳-۳ نظریه‌های خرده‌فرهنگی
۷۲	۳-۳-۱ کوهن: پسران بزه‌کار
۷۴	۳-۳-۲ میلر: فرهنگ طبقه پایین
۷۶	۳-۳-۳ کلوارد و اهلایین: فرصت افتراقی
۷۸	۳-۳-۴ ماترا: نظریه خشی‌سازی
۸۱	۳-۴ خلاصه فصل
۸۳	۳-۵ سؤالهای فصل
۸۵	فصل چهارم: نظریه‌های روان‌شناختی اجتماعی انحراف
۸۶	۴-۱ نظریه کنترل
۸۷	۴-۱-۱ کنترل‌های شخصی
۸۹	۴-۱-۲ کنترل‌های اجتماعی
۹۴	۴-۲ نظریه‌های یادگیری اجتماعی
۹۵	۴-۲-۱ نظریه همنشینی افتراقی
۹۸	۴-۲-۲ نظریه تقلید
۱۰۰	۴-۳ نظریه کنش متقابل اجتماعی
۱۰۰	۴-۳-۱ نظریه برجسبازی
۱۰۶	۴-۳-۲ پدیدارشناسی و انحراف

صفحه	عنوان
۱۰۷	۴-۴ خلاصه فصل
۱۰۸	۴-۵ سؤالات فصل
۱۰۹	فصل پنجم: سنجش انحراف
۱۱۰	۵-۱ روش شناسی کیفی
۱۱۱	۵-۱-۱ مشاهده مشارکتی
۱۱۲	۵-۱-۲ مصاحبه عمیق
۱۱۴	۵-۱-۳ گروه مرکز
۱۱۷	۵-۲ روش شناسی کمی
۱۱۸	۵-۲-۱ خود اترافی
۱۲۰	۵-۲-۲ آمارهای رسمی
۱۲۳	۵-۲-۳ پیمایش قربانیان جنایی
۱۲۶	۵-۳ خلاصه فصل
۱۲۷	۵-۴ سؤالات فصل
۱۲۹	فصل ششم: بزهکاری جوانان
۱۳۰	۶-۱ عوامل مؤثر بر بزهکاری
۱۳۱	۶-۱-۱ خانواده و بزهکاری
۱۳۷	۶-۱-۲ مدرسه و بزهکاری
۱۳۹	۶-۱-۳ گروه همسالان
۱۴۳	۶-۱-۴ رسانه ها و بزهکاری
۱۴۵	۶-۲ انواع بزهکاری
۱۴۶	۶-۲-۱ مصرف مواد مخدر
۱۵۲	۶-۲-۲ خرابکاری
۱۵۴	۶-۳ خلاصه فصل
۱۵۵	۶-۴ سؤالات فصل

۱۵۶	فصل هفتم: جرایم سازمان یافته
۱۵۸	۷-۱ قاچاق مواد مخدر
۱۵۹	۷-۱-۱ سازماندهی شبکه‌های قاچاق
۱۶۱	۷-۱-۲ کنترل قاچاق مواد مخدر
۱۶۳	۷-۱-۳ قاچاق مواد مخدر در ایران
۱۶۵	۷-۲ تروریسم
۱۶۷	۷-۲-۱ انواع تروریسم
۱۶۸	۷-۲-۲ اهداف و قربانیان تروریسم
۱۶۹	۷-۳ جرایم مالی: جرایم یتفه سفیدان
۱۷۲	۷-۳-۱ اختلاس
۱۷۴	۷-۳-۲ کلاهبرداری
۱۷۶	۷-۳-۳ تجارت محرمانه
۱۷۶	۷-۴ خلاصه فصل
۱۷۷	۷-۵ سؤالات فصل
۱۷۹	فصل هشتم: شهرنشینی و انحرافات اجتماعی
۱۸۰	۸-۱ شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و انحرافات اجتماعی
۱۸۲	۸-۲ جمعیت
۱۸۴	۸-۳ حاشیه‌نشینی
۱۹۰	۸-۴ خلاصه فصل
۱۹۱	۸-۵ سؤالات فصل
۱۹۲	فصل نهم: جرایم خشونت آمیز
۱۹۲	۹-۱ قتل
۱۹۷	۹-۲ سرقت
۱۹۹	۹-۳ کودک آزاری و سالمند آزاری

صفحه	عنوان
۲۰۴	۹-۴ خلاصه فصل
۲۰۴	۹-۵ سؤالات فصل
۲۰۶	فصل دهم: جنسیت و انحراف
۲۰۷	۱۰-۱ تبیینهای نظری جنسیت و انحرافات اجتماعی
۲۰۷	۱۰-۱-۱ تبیینهای روان‌شناختی اجتماعی
۲۱۰	۱۰-۱-۲ تبیینهای جامعه‌شناختی
۲۱۴	۱۰-۲ جنسیت و آمارهای جنایی
۲۱۷	۱۰-۳ جرایم زنان
۲۲۱	۱۰-۴ زنان، قربانیان جرایم
۲۲۲	۱۰-۴-۱ زنان، قربانیان در محیطهای غیر خانگی
۲۲۵	۱۰-۴-۲ زنان، قربانیان خشونت خانگی
۲۳۰	۱۰-۵ خلاصه فصل
۲۳۲	۱۰-۶ سؤالات فصل
۲۳۴	فصل یازدهم: نظامهای پلیسی و دادگاهی
۲۳۵	۱۱-۱ پلیس
۲۳۶	۱۱-۱-۱ نقش و کارکرد پلیس
۲۳۹	۱۱-۱-۲ ویژگیهای لازم برای پلیس شدن
۲۴۱	۱۱-۱-۳ مدل‌های پلیسی، مسئولیتهای اجتماعی پلیس
۲۴۲	۱۱-۱-۴ انحرافات اجتماعی پلیس
۲۴۴	۱۱-۲ دادگاه
۲۴۵	۱۱-۲-۱ قانون
۲۴۷	۱۱-۲-۲ حقوق متهمان، قربانی شدن، و قربانی‌شناسی
۲۴۹	۱۱-۲-۳ فرایند آیین دادرسی جنایی
۲۵۴	۱۱-۳ خلاصه فصل
۲۵۵	۱۱-۴ سؤالات فصل

صفحه	عنوان
۲۵۷	فصل دوازدهم: مجازات، بازپروری و اصلاح
۲۵۷	۱۲-۱ مجازات
۲۶۱	۱۲-۱-۱ زندانی کردن مجرمان
۲۶۵	۱۲-۱-۲ جامعه پذیری مجرمان در زندان
۲۶۹	۱۲-۱-۳ کارکردهای مثبتی مجازات
۲۷۳	۱۲-۲ بازپروری و اصلاح
۲۷۴	۱۲-۲-۱ اصلاح و بازپروری در زندان
۲۷۷	۱۲-۲-۲ اصلاح و بازپروری در جامعه: پیشگیری و درمان
۲۸۱	۱۲-۳ خلاصه فصل
۲۸۳	۱۲-۴ سؤالات فصل
۲۸۵	منابع
۲۹۶	واژه‌نامه تخصصی

پیشگفتار

گسترش آسیبهای اجتماعی در دنیای معاصر، توسعه جامعه‌شناسی انحرافات را در ابعاد نظری، روش‌شناسی و پژوهشهای تجربی در پی داشته است. اگرچه جامعه‌شناسی انحرافات یکی از حوزه‌های نوظهور جامعه‌شناسی است، افزایش انحرافات اجتماعی، به‌ویژه بزهکاری جوانان، این فرصت را برای پژوهشگران فراهم می‌آورد تا درباره بزهکاری و جرم از دیدگاه جامعه‌شناسی به مطالعه بپردازند. به‌علاوه، جامعه‌شناسی انحرافات در شناسایی، طبقه‌بندی و ارزیابی انواع مختلف آسیبها و ناهنجاریهای اجتماعی نقش و اهمیت بسیاری داشته و با ارائه مکاتب و نظریه‌های مختلف و ابداع روشها و فنون مناسب پژوهش، زمینه را برای تجزیه و تحلیل وضعیت موجود آسیبهای اجتماعی در جوامع مختلف بر مبنای چهارچوب نظری مناسب و روشهای کمی و کیفی سازگار با اهداف پژوهشها فراهم می‌سازد.

این کتاب شامل دوازده فصل است. در پنج فصل نخست، تعاریف، مفاهیم، نظریه‌ها و روشهای سنجش انحراف بحث، نقد و بررسی می‌شود. فصول دیگر کتاب به بزهکاری جوانان، جرایم سازمان یافته، شهرنشینی و انحرافات اجتماعی، جرایم خشونت آمیز، جنسیت و انحرافات اجتماعی، نظامهای پلیسی و دادگاهی و مجازات و بازپروری به عنوان موضوعات جامعه‌شناسی انحرافات اختصاص دارد. شایان توجه است که موضوعات قابل مطالعه در جامعه‌شناسی انحرافات بسیار متنوع و گسترده بوده، طرح همه آنها در یک کتاب غیرممکن است. با این حال، فصلها و زیرفصلهای این کتاب با رجوع به شرح درس جامعه‌شناسی انحرافات که در ستاد انقلاب فرهنگی ایران و برخی از دانشگاههای معتبر دنیا برای دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری جامعه‌شناسی و بعضاً جرم‌شناسی مطرح شده انتخاب

گردیده است؛ بنابراین کتاب حاضر برای دانشجویان رشته جامعه‌شناسی به عنوان منبع اصلی درس جامعه‌شناسی انحرافات تدوین شده است. این کتاب همچنین می‌تواند مورد استفاده استادان و دانشجویان رشته‌های جرم‌شناسی، علوم تربیتی و روان‌شناسی نیز قرار گیرد. علاوه بر دانشگاهیان، این کتاب برای کارشناسان و کارکنان سازمانهایی که به نوعی با مجرمان و بزه‌کاران درگیرند نظیر شاغلان سازمان بهزیستی، دادگاهها و سازمان زندانها و مراکز اصلاح و تربیت سودمند خواهد بود.

وظیفه خود می‌دانم که از آقایان بیژن خواجه‌نوری، سیدمسعود ماجدی و سرکارخانم ماهرخ رجبی دانشجویان دوره دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز که در جمع‌آوری مطالب برخی از فصول کتاب همکاری نموده‌اند و سرکارخانم مهتاب تبریزیان که در بازخوانی کتاب مشارکت داشته است و سرکارخانم مهوش بذرافشان که تایپ کتاب را انجام داده‌اند و سرکارخانم مریم ربانی، ویراستار محترم «سمت» صمیمانه سپاس‌گزاری نمایم. از استادان، پژوهشگران و دانشجویان محترم تقاضا می‌شود با راهنماییها و پیشنهادهای انتقادی و اصلاحی خود اینجانب را یاری کنند.

حبیب احمدی

دانشیار دانشگاه شیراز

۱۳۸۳